

25.6.2024

SALO

Särkisalo Verkkoranta aurinkovoimapuistoalue arkeologinen inventointi 2024

Tilaaaja:
Nosto Consulting Oy

Toteuttaja:
Kalle Luoto,
Heilu Oy

SALO Särkisalo

Aurinkovoimapuistoalueen arkeologinen inventointi 2024

Tiivistelmä

Heilu Oy toteutti Nosto Consulting Oy:n toimeksiannosta Salon Särkisaloon suunnitellun aurinkovoimapuistoalueen arkeologisen inventoinnin. Maastotyön toteuttivat arkeologi Kalle Luoto ja arkeologian opiskelija Toni Paukku. Alueen maastotyöt tehtiin huhti- ja kesäkuussa 2024. Inventointialueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia, mutta aluerajauksen ulkopuolella melko keskellä aluetta on pronssikautinen hautaraunio ja eteläpuolella on pronssikautinen röykkiö ja mahdollinen esihistoriallinen asuinpaikka. Inventoinnin tuloksena paikannettiin kaksi historiallisen ajan rajamerkkiä sekä kaksi historiallisen ajan asuinpaikkaa.

Arkistotiedot

Tutkimustyyppi:	Arkeologinen inventointi
Tutkimuksen tekijä:	Heilu Oy/ FM Kalle Luoto ja Toni Paukku
Kenttätöaika:	25.4., 26.4. ja 19.6.2024
Tutkimusten rahoittaja:	Nosto Consulting
Lähialueen aikaisemmat tutkimukset:	Juha Ruohonen inventointi 2002
Taustakartat:	Maanmittauslaitoksen karttakuvapalvelu (WMTS) 04/2024
Käytetty koordinaatisto:	ETRS-TM35FIN, korkeus N2000

Kansikuva: Näkymä Härkähaan pohjoisosasta kohti etelää.

Raportin kuvat: Kalle Luoto ja Toni Paukku

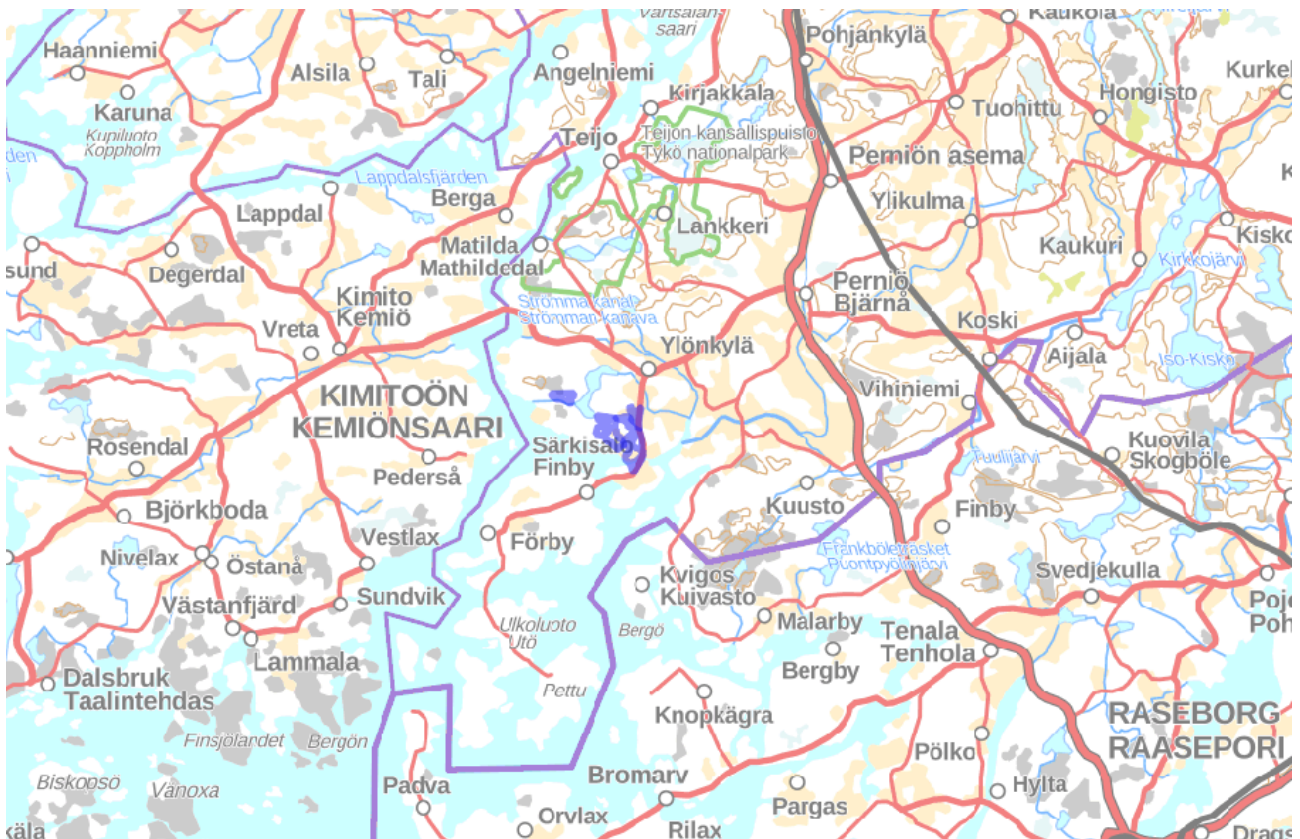
Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Inventointialueen taustatietoja	5
3. Tutkimusmenetelmät.....	5
3.1. Esityöt	5
3.2. Maastotyöt ja raportointi.....	7
4. Havainnot	8
5. Yhteenveto	10
6. Arkeologisen kulttuuriperinnön kohteet.....	11
Kiinteät muinaisjäännökset	12
1. Mondola rajapyykki 2	12
2. Lehunnokka rajapyykki 6	14
Muu kulttuuriperintökohde	16
3. Aisböle (Aijonsböle).....	16
4. Seppälänmäki torppa.....	18
Muut kohteet.....	21
5. Aisböle sillanpaikka	21
Lähteet.....	22

1. Johdanto

Särkisalon Verkkorantaan on suunnitteilla aurinkovoimahanke. Alueen arkeologisen selvityksen Heilu Oy:ltä tilasi Nosto Consulting Oy. Hankkeen maastotyöt toteutettiin huhti- ja kesäkuussa 2024 arkeologi Kalle Luodon ja Toni Paukun toimesta.

Alue koostuu laajoista peltoalueista sekä niitä ympäröivistä kallioista metsäalueista. Alueelta ei tunneta entuudestaan muinaisjäännöskohteita, mutta alueen lähiympäristössä sijaitsee esihistoriallisia röykkiöitä. Alue on myös varhain historiallisella ajalla asutettu, ensimmäiset tiedot Aisbölen kartanosta ovat 1540-luvulta. Alueella näkyy sen pitkäikäinen maatalouskäyttö.

Kartta 1. Alueen sijaintikartta. MK 1 : 250 000.

2. Inventointialueen taustatietoja

Juha Ruohonen on tehnyt Särkisalons inventoinnin 2002. Aiemmin Särkisalons aluetta ei ollut kattavasti inventoitu, vaan alueella on tehty yksittäisiä tutkimuksia ja tarkastuksia eri tutkijoiden toimesta. Ruohosen (2002) tekemässä inventoinnissa on liikuttu myös nyt kohteena olevalla alueella, erityisesti peltojen ulkopuolisilla alueilla.

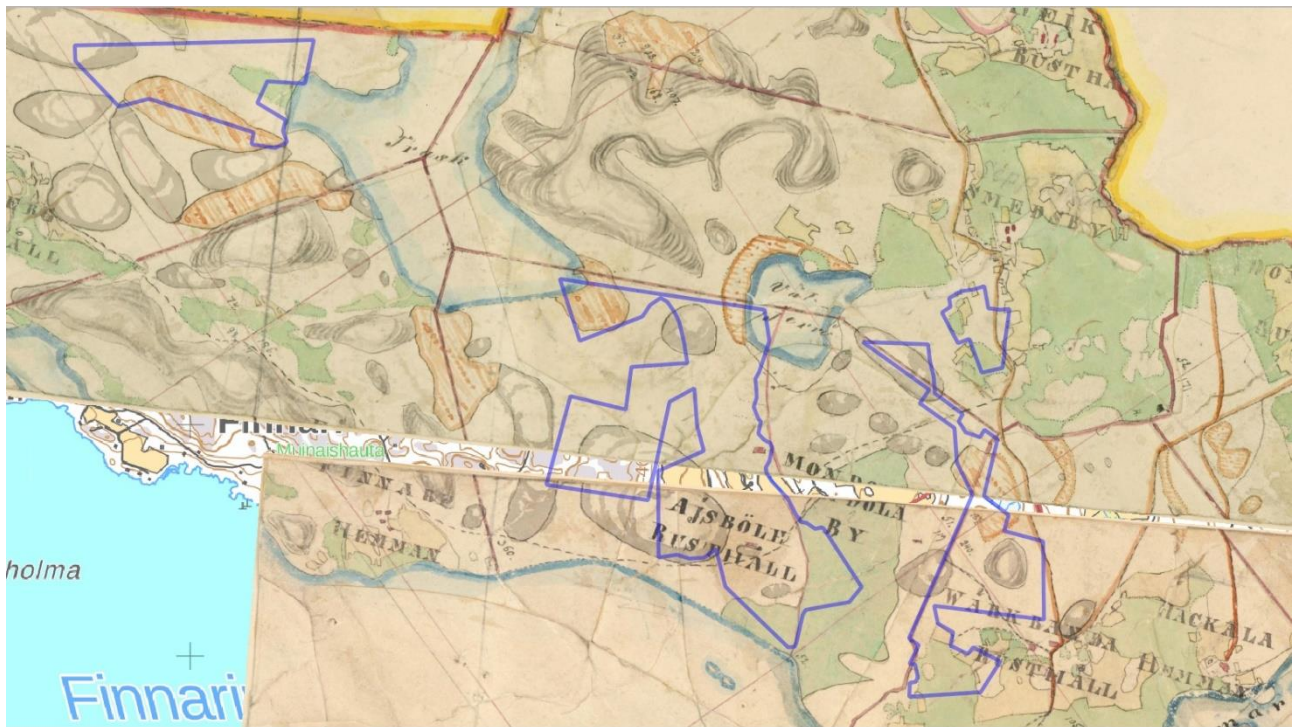
Tarkastelualueen rajauksen ulkopuolelle sijoittuu kiinteä muinaisjäänös Härkähaka 1 ja 2, kyseessä on kaksi erillistä pronssikautista röykkiötä, joilla on sama aluerajaus. Alueen läheisyydessä sijaitsee myös mahdollinen muinaisjäänös Seppälänmäki (1000006046), esihistoriallinen asuinpaikka, sekä muinaisjäänösrekisteristä poistettu muinaisjäänös Talkkarmäki 1000000216, joka on hiekanotossa tuhoutunut kivi- tai pronssikautinen asuinpaikka. Alueen esihistorialliset kohteet sijoittuvat korkeuksille 15-30 metriä merenpinnan yläpuolella. Muualla Särkisalossa useita pronssikautisia röykkiöitä, jotka sijoittuvat 20-50 m korkeuskäyrille.

Hankealue sijoittuu usean eri historiallisen kylän maille. Alueella sijaitsee Mondolna, Hakkalan, Smedsby eli Seppämäen maita sekä Aisböle rusthollin ja pieni alue Falkberg rusthollin maita. Aisbölen kylässä mainitaan 1540 asiakirjoissa olleen kolme taloa, mutta vuodesta 1589 lähtien on ollut enää yksi. Kylä muodostuu Aisbölen yksinäistalosta, joka mainitaan vuoden 1540 maakirjassa (Aijonsböle). Aisböle on perintötila vuodesta 1758 lähtien. Tila on toiminut kestikievarina 1900-luvun alussa.

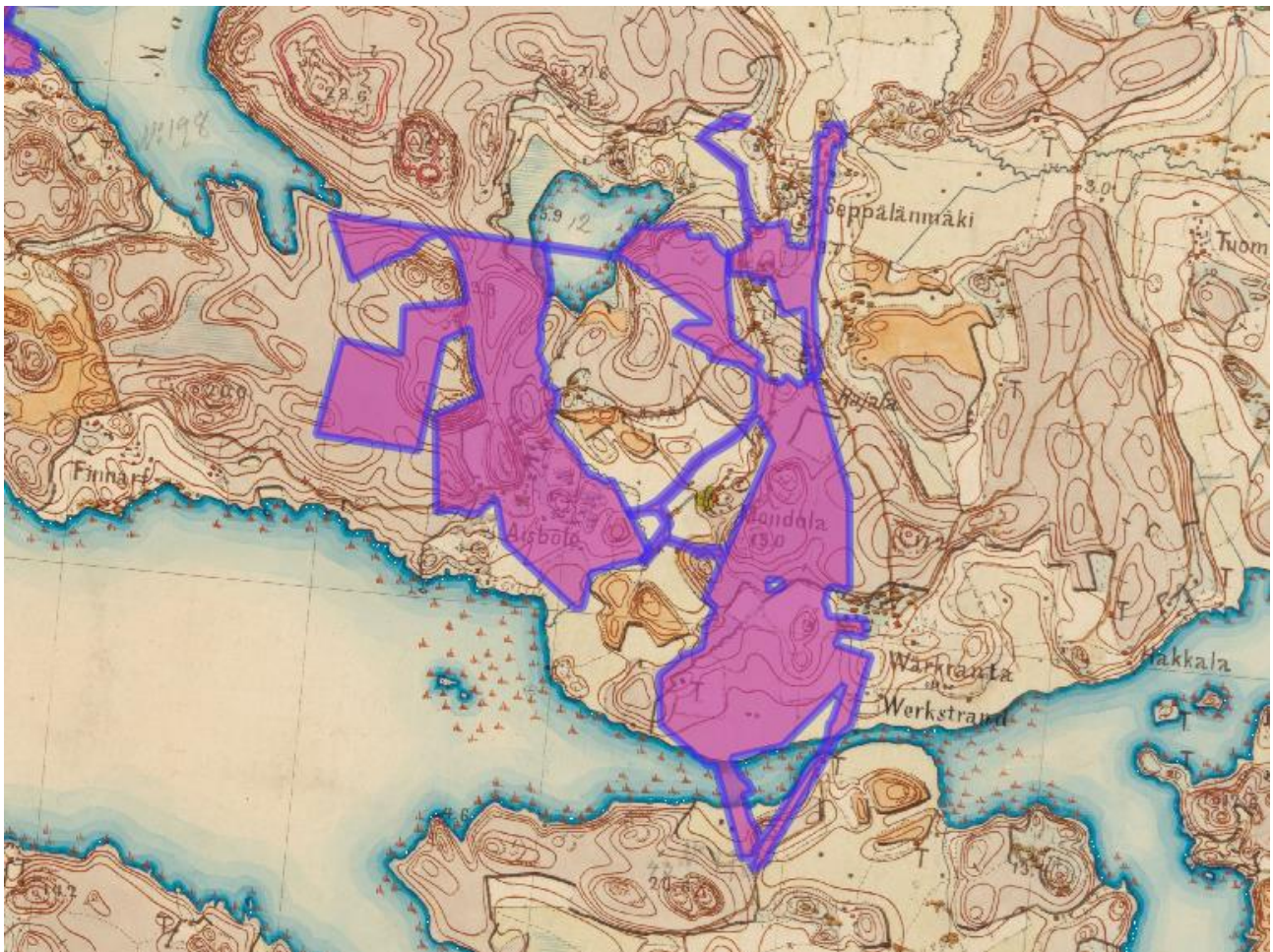
3. Tutkimusmenetelmät

3.1. Esityöt

Esitöiden aikana selvitettiin hankealueen ja sen lähellä sijaitsevien arkeologisten aiemmat tiedot sekä hankealueen läheisyydessä aikaisemmin tehdyt arkeologiset tutkimukset. Aineistoja haettiin Museoviraston ylläpitämästä Kulttuuriympäristön palveluikkunasta (www.kyppi.fi). Valmisteluvaiheessa käytiin läpi myös alueen historialliset kartat 1700-luvun isojakokartoista 1900-luvun painettuihin karttoihin. Karttoja haettiin Kansallisarkiston ja Maanmittauslaitoksen arkistoista ja 1900-luvun peruskarttalehdet ladattiin Maanmittauslaitoksen Vanhat-kartat-sivustolta. Kartat asemoitiin maastokartan päälle QGIS- ohjelmalla, jonka avulla alueella tapahtuneita muutoksia oli mahdollista vertailla. Vanhoista kartoista etsittiin arkeologisesti mielenkiintoisia kohteita, kuten asuinpaikkoja, vanhojen kylien rajapyykkeitä ja myllynpaikkoja. Esitöiden aikana käytiin läpi myös Maanmittauslaitoksen rinnevarjoste-aineisto (5 p) sekä varjostettu korkeusmalli arkeologisesti mielenkiintoisten maastonmuotojen, kuten erilaisten arkeologisesti kiinnostavien anomalioiden havaitsemiseksi.

Kartta 2. Alue kuvattu 1800-luvun pitäjänkartoissa.

Kartta 3. Alue 1800-luvun senatinkartassa.

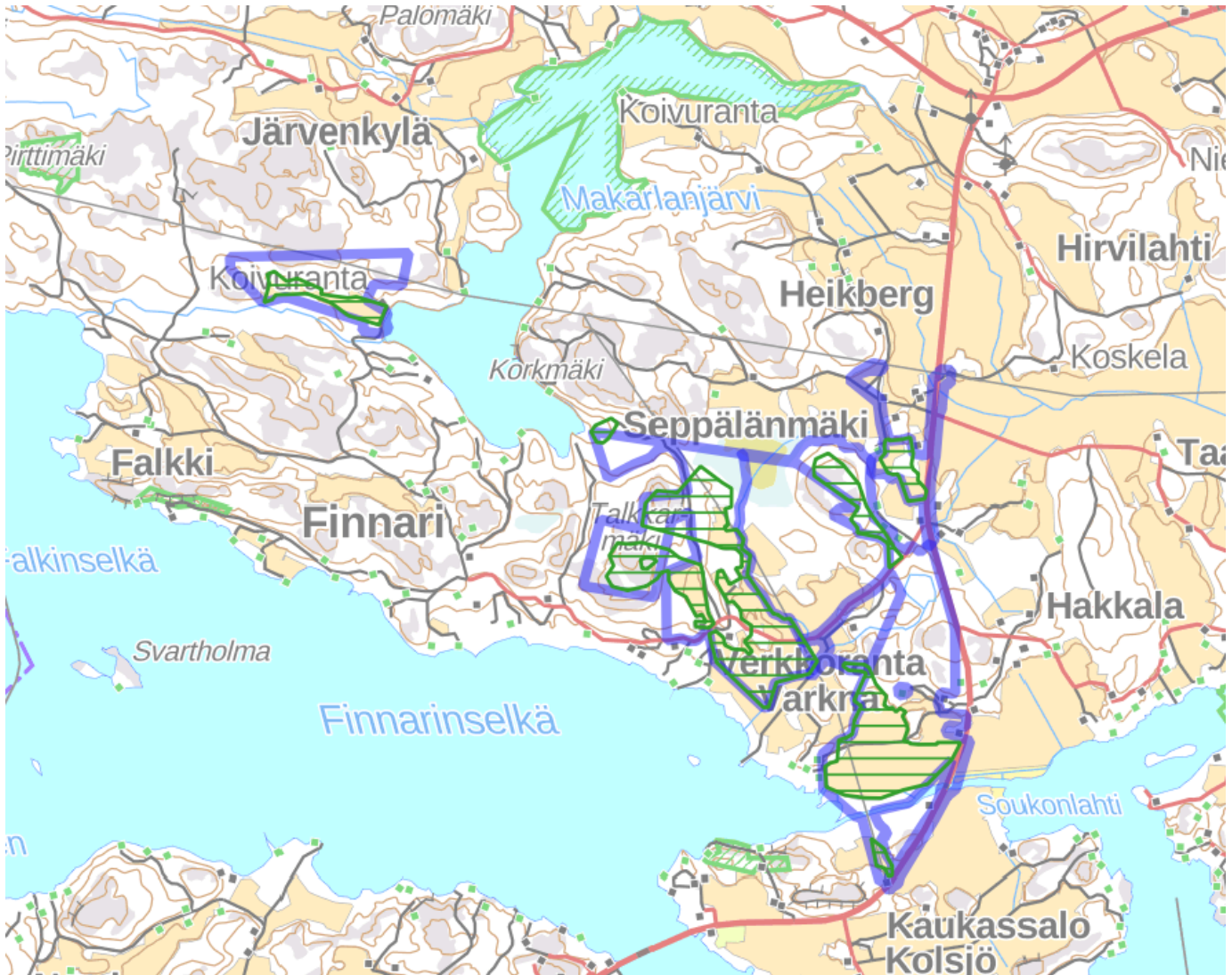
3.2. Maastotyöt ja raportointi

Alueen maastotyöt toteutettiin mainioissa olosuhteissa huhti- ja kesäkuussa 2024. Maastossa alue kuljettiin kattavasti läpi jalkaisin ja tehtiin silmämääräistä havainnointia. Alueelta tarkastettiin peltoalueita, kylien historiallisia rajalinjoja ja rinnevarjosteesta havaitut kohteet ja anomaliat. Kivikautisen irtolöydön tarkkaa löytöpaikkaa ei tunnettu, joten sen lähialueita, peltoa ja puron uomia tarkasteltiin kivikauden varalta.

Inventoinnissa tehdyt havainnot dokumentointiin valokuvin ja muistiinpanoin. Havaintojen sijainnit sekä kuljetut reitit tallennettiin Garmin Montana 680 GPS-laitteella (tarkkuus +/- 5–10 m). Inventointiraportti laadittiin pian kenttätöiden jälkeen. Raportin kartat tehtiin QGIS-paikkatieto-ohjelmistolla. Inventointiin liittyvät valokuvat ja raportin alkuperäiskappale tallennettiin Heilu Oy:n arkistoon Tampereelle.

Kuva 1. Näkymä Talkkarmäen laelta kohti pohjoista.

Kartta 4. Maastossa tarkastetut alueet (vihreä rasteri).

4. Havainnot

Aisbölen koillinen pelto oli tarkastushetkellä huhtikuussa kylvetty. Paikalta ei löytöjä. Kairauksissa ei merkkejä muinaisjäännöksistä.

Aisbölen pohjoinen pelto oli kesannolla, ei löytöjä, tosin jonkin verran nuoremman ajan esineistöä.

Aisbölen eteläiset pellot olivat pellot käännetty ja Aisbölen talotontin läheisyydestä rintapellostä vähäinen määrä historiallisen sen ajan löytöjä, kuten fajanssia, hevosenkenkä ja joitain rautatyökalujen fragmentteja. Muuten vähälöytöinen alue. Kairauksissa ei merkkejä muinaisjäännöksistä.

Verkkorannan pellon pohjoisosassa oli pellot kylvetty koillisosaa lukuun ottamatta, joka oli kesannolla. Ei löytöjä. Kairauksissa ei merkkejä muinaisjäännöksistä.

Verkkorannan pellon eteläosa sekä Varknansuntin eteläpuolen pelto oli pellot kylvetty. Ei löytöjä. Kairauksissa ei merkkejä muinaisjäännöksistä.

Seppälänmäen eteläinen pelto oli pellot käännetty. Ei löytöjä. Kairauksissa ei merkkejä muinaisjäännöksistä.

Seppälänmäen pohjoinen pelto oli kesannolla. Ei löytöjä. Kairauksissa ei merkkejä muinaisjäännöksistä.

Koivurannan pelto oli kesannolla lukuun ottamatta länsiosan osion tulvinutta perunamaata. Ei löytöjä. Isojakokartalle merkityn torpan kohdalla, tai sen likimääräisellä alueella, kairanäytteessä n. 20 cm syvyydessä 2 cm kerros karkeahkoa ruskeaa hiekkaa, joka erottui kairauksissa muusta pellon maannoksesta.

Metsäalueet olivat talousmetsää, jota laikuttivat avokallioalueet.

Kuva 2. Aisbölen koillinen pelto. Kuvattu pohjoisesta.

5. Yhteenveto

Särkisalon Verkkorantaan on suunnitteilla aurinkovoimahanke. Alueen arkeologisen selvityksen Heilu Oy:ltä tilasi Nosto Consulting Oy. Hankkeen maastotyöt toteutettiin huhti- ja kesäkuussa 2024 arkeologi Kalle Luodon ja Toni Paukun toimesta.

Alue koostuu laajoista peltoalueista sekä niitä ympäröivistä kallioista metsäalueista. Alueelta ei tunneta entuudestaan muinaisjäännöskohteita, mutta alueen lähiympäristössä sijaitsee esihistoriallisia röykkiöitä. Alue on myös varhain historiallisella ajalla asutettu, ensimmäiset tiedot Aisbölen kartanosta ovat 1540-luvulta. Alueella näkyy sen pitkäikäinen maatalouskäyttö.

Inventointialueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia, mutta aluerajauksen ulkopuolella melko keskellä aluetta on pronssikautinen hautaraunio ja eteläpuolella on pronssikautinen röykkiö ja mahdollinen esihistoriallinen asuinpaikka. Inventoinnin tuloksena paikannettiin kaksi historiallisen ajan rajamerkkiä (ehdotus: kiinteä muinaisjäännös) sekä kaksi historiallisen ajan asuinpaikkaa (muu kulttuuriperintökohde). Lisäksi dokumentoitiin vanhan sillan jäännös (muu kohde).

Kalle Luoto 25.6.2024
Heilu Oy

6. Arkeologisen kulttuuriperinnön kohteet

Kartta 5. Selvitysalueen kohteet 1-5. MK 1:20 000.

Kiinteät muinaisjäännökset

1. Mondola rajapyykki 2

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: kivrakenteet, rajamerkit

Ajoitus: historiallinen aika

Koordinaatit: N 6673079 E 277123 z 8 m mpy

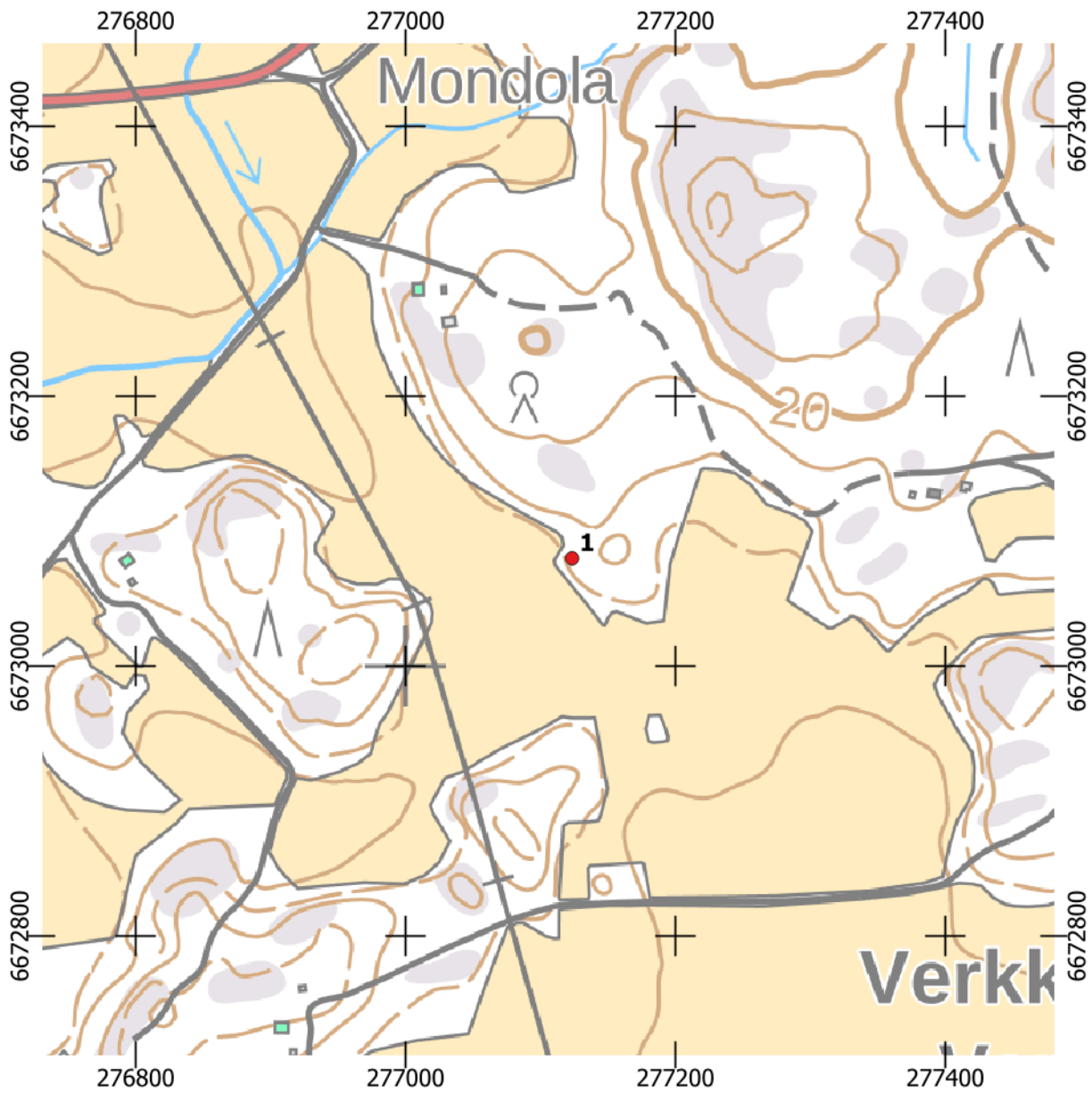
Koordinaattiselite: GPS mittaus

Paikalle on merkitty vuoden 1773 Mondolan kylän karttaan rajapyykki numero 2. Rajamerkki on Verkstrandin yksinäistalon ja Mondolan kylän rajalla.

Pinta-alaltaan n. 2 x 8,8 m kokoinen ja n. 0,20 m korkea kivistä ladottu rajapyykki. Rakenteen kivet halkaisijaltaan 40-60 cm, päältä sammaloituneita. Rakenne vaikuttaa hajonneelta. Arviolta 3 m päässä rakenteesta länteen laakakivi kaatuneena, joka saattaa olla peräisin rajapyykistä.

Kuva 3. Mondolan rajapyykki 2. Koillisesta.

Kartta 6. Kohde 1. MK 1 : 5000.

2. Lehunnokka rajapyykki 6

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: kivrakenteet, rajamerkit

Ajoitus: historiallinen aika

Koordinaatit: N 6674634 E 275608 z m mpy

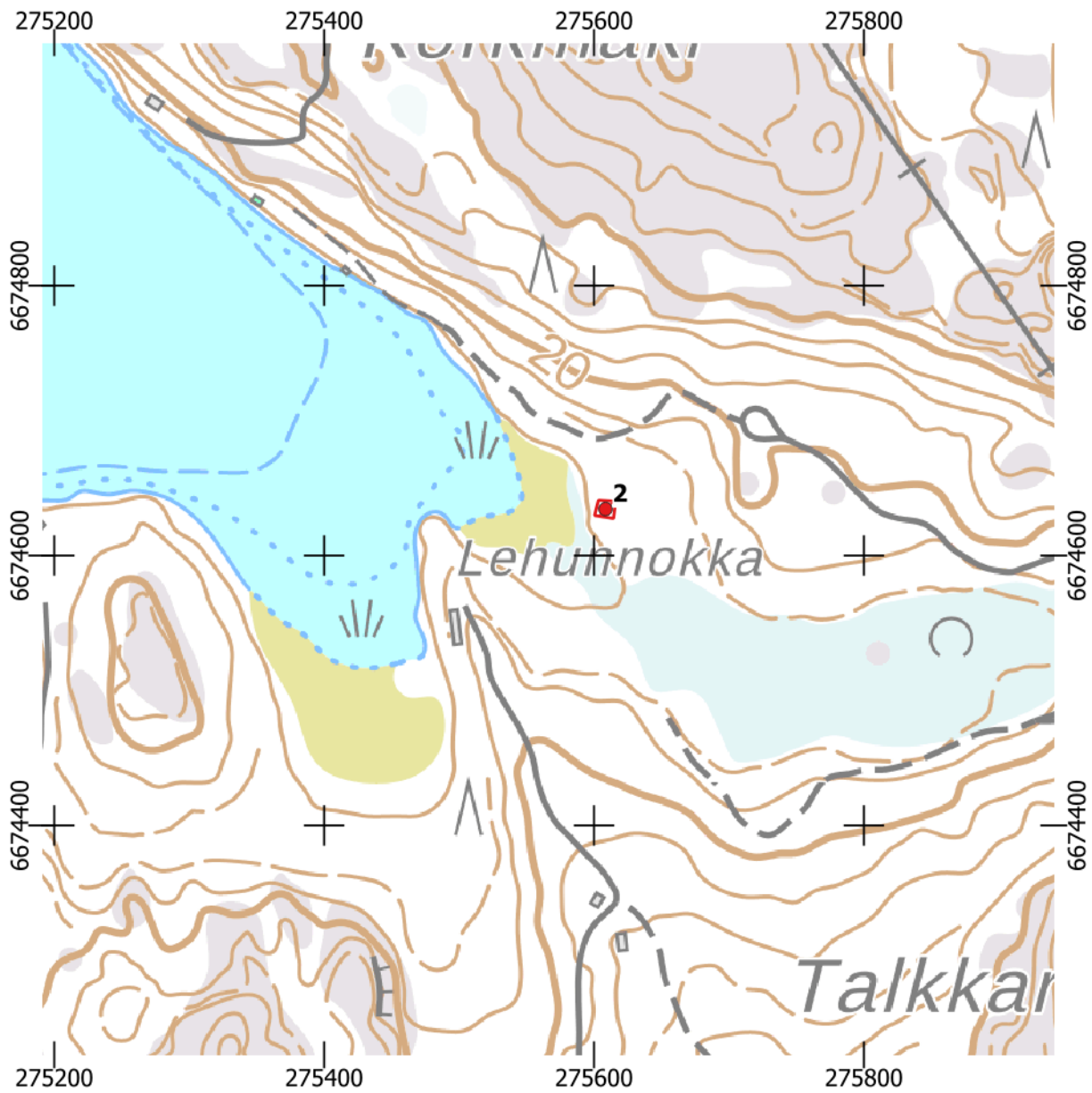
Koordinaattiselite: gps mittaus kohteelta

Seppämäen vuoden 1787 isojakokartassa numerolla 6 merkitty rajamerkki. Kyseessä on Seppämäen ja Aisbölen kylien välisen rajan rajamerkki, joka on sijainnut aikanaan pienessä niemessä.

Pinta-alaltaan n. 1 x 0,85 m kokoinen ja n. 0,5 m korkea kivistä ladottu rajapyykki. Rakenteessa neljä isompaa kiveä, jotka halkaisijaltaan 40–60 cm, päältään osin sammalen ja jäkälän peitossa.

Kuva 4. Lehunnokan rajapyykki. Idästä. Kuvaaja TP.

Kartta 7. Kohde 2. Mk 1 : 5000.

Muu kulttuuriperintökohde

3. Aisböle (Aijonsböle)

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: muu kulttuuriperintökohde

Muinaisjäännöstyyppi: asuinpaikat, yksinäistalot

Ajoitus: historiallinen aika, 1500 -

Koordinaatit: N 6673448 E 276389 z 15 m mpy

Koordinaattiselite: arvioitu maastokartalta

Tila sijaitsee peltoaukean länsireunassa metsäisen harjanteen merenpuoleisessa päässä. Aiemmin kylätie on kulkenut pihapiirin poikki, nykyinen tielinjaus on noin 50 metriä pohjoisempana. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1800-luvulla.

Kylä mainitaan vuoden 1540 maakirjassa kolmen talon kylänä, mutta vuodesta 1589 kylässä on ollut vain yksi talo. Aisböle on ollut perintötila vuodesta 1758 ja tila on toiminut kestikievarina 1900-luvun alussa.

Todennäköisesti kylä ja sen talot ovat sijainneet nykyisessä pihapiirissä. Alueella ei tehty tarkempia maastotutkimuksia.

Kartta 8. Aisbölen rustholli esitettynä Mondolan kylän kartassa vuodelta 1773.

Kartta 9. Kohteet 3 ja 5. Mk 1 : 5000.

4. Seppälänmäki torppa

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: muu kulttuuriperintökohde

Muinaisjäännöstyyppi: asuinpaikat, torpanpaikat

Ajoitus: historiallinen aika, 1800-luku

Koordinaatit: N 6674581 E 277406 z m mpy

Koordinaattiselite: gps mittaus, isompi raunio

Paikalla sijaitsee kaksi uunillista rakennuksen perustusta sekä pihapiiri. Senaatinkartaston kartassa VI 20 [Finby] vuodelta 1872 on paikalle merkitty torppa. Rakennukset ovat kadonneet ilmeisesti 1900-luvun alkupuolella sillä vuoden 1966 peruskarttaan paikalle ei ole merkitty rakennuksia, mutta paikalle johtaa etelän suunnasta polku.

Kartta 10. Ote senaatin kartaston kartasta vuodelta 1872.

- (1) Suuremmasta rakennuksenpohjasta on havaittavissa pinta-alaltaan n. 6 x 12 m kokoinen ja n. 0,4 m korkea pohjois-etelä-suuntainen kivijalka. Kivijalan pohjoisosassa on n. 3 x 3 m kokoinen uunin raunio ja eteläosassa n. 2 x 3 m kokoinen kellarikuoppa. Uunin jäännös on 1 m korkuinen maanpinnasta katsottuna.
Isomman rakennuksen koordinaatit: 6674581/ 277406
- (2) Pienemmästä rakennuksenpohjasta on havaittavissa pinta-alaltaan n. 6 x 5,5 m kokoinen ja n. 0,6 m korkea kivijalka. Rakennuksessa on ollut tulisija, jonka raunio on kivijalan

sisällä sen luoteisosassa hieman erillään seinälinjoista. Rakenteen länsipuolella n. 2 m päässä on kaksi raivausröykkiötä.

Pienemmän rakennuksen koordinaatit: 6674560/ 277415

Kartta 11. Kohde 4. MK 1 : 5000.

Kuva 5. Etualalla rakennuksen kivijalkaa näkyvissä. Oikealla takana uunin raunio. Idästä.

Muut kohteet

5. Aisböle sillanpaikka

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: muu kohde

Muinaisjäännöstyyppi: kulkuväylät, sillanpaikat

Ajoitus: historiallinen aika, 1800-luku

Koordinaatit: N 6673807 E 276494 z 10 m mpy

Koordinaattiselite: gps mittaus

Paikalle on merkitty sillanpaikka vuoden 1872 senaatinkartaston karttaan. Sillasta jäljellä joitain laakakiviä keskellä ojaa ja sen reunoilla.

Kohteen pohjoispuolella on ilmeisesti sijainnut myös mylly, joka on merkitty Modolan kylän karttaan vuodelta 1773. Myllyä ei kyetty maastossa paikantamaan.

Kartta: Katso kohde Aisböle.

Kuva 6. Yleiskuva sillanrauniosta. Idästä.

Lähteet

Tutkimusraportit:

- Ruohonen, Juha 2002. Särkisalon arkeologinen perusinventointi. SARAKUM- projekti. Turun maakuntamuseo.

Digitaaliset lähteet:

- Särkisalon kulttuuriympäristö ja arvot. Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema. SARAKUM 200- 2004 projektiraportti.
https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=116483&ttyyppi=pdf&kansio_id=734

Kartat:

Kansallisarkisto:

- Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. MHA U Uudistuskartat ja -asiakirjat. A TURUN JA PORIN LÄÄNI. Särkisalo:
 - o A102:15/1 Mondola; Kartta ja selitys tämän kylän tiluksista sekä Seppämäen ja Verkstrandin yksinäistalon riitamaista (1773-1773). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024.
 - o A102:9/1-3 Hakkala; Isojako käsittäen Hakkalan ja Verkstrandin (myös halottu 1:1-2) yksinäistalot (1789-1789). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024.
 - o A102:21/1-3 Seppämäki; Isojako (1787-1787). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024.
 - o A102:4/1-5 Falkberg; Tiluskartta käsittäen tämän ja Perniön kunnan Germundsvedjan kylän ja rajankäynti mainittujen kylien välillä: jatkuu tietosisältökentässä (1805-1845). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024.
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ia.* Pitäjänkartasto:
 - o 2012 08 Ia.* -/- - Finby (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024. (v. 1845)
 - o 2012 09+06 Ia.* -/- - Finby (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024.(v. 1845)
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ib.* Senaatin kartasto. VI 20 [Finby] (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 17.4.2024.

Maanmittauslaitos:

- 35083423 Separat förrättningskarta, storskifte, Smedsby bys ägor
- 35084799 Separat förrättningskarta, storskifte, Werkstrands rusthåll och Hackala augments hemmans ägor
- 35720276 Separat förrättningskarta, rågång, Mondola bys skogsråerna
- 35034119 Erillinen toimituskartta, lohkominen, Aisböle 1:10

Vanhat painetut kartat-latauspalvelu:

- 2012 08 Särkisalo v. 1966
- 2012 09 Ylönkylä v. 1966